

QORAQALPOQ BAXSHICHILIK SAN'ATINING YOSHLAR ESTETIK TARBIYASIDAGI O'RNI

Karlibaeva Aziza Kenesbay qizi

NDPi musiqiy talim talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20477973>

Annotatsiya. Ushbu maqolada qoraqalpoq baxshichilik san'atining yoshlar estetik tarbiyasidagi ahamiyati, uning milliy qadriyatlarni shakllantirishdagi o'rni hamda zamonaviy ta'lim tizimidagi imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, baxshichilik san'atining yosh avlod ma'naviy dunyoqarashini boyitishdagi tarbiyaviy xususiyatlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: baxshichilik, estetik tarbiya, milliy qadriyat, qoraqalpoq folklori, doston, yoshlar tarbiyasi, madaniy meros.

Аннотация. В данной статье анализируется значение каракалпакского искусства бахши в эстетическом воспитании молодежи, его роль в формировании национальных ценностей и возможности в современной системе образования. Также освещены воспитательные особенности искусства бахши в обогащении духовного мировоззрения молодого поколения.

Ключевые слова: искусство бахши, эстетическое воспитание, национальные ценности, каракалпакский фольклор, дастан, воспитание молодежи, культурное наследие.

Abstract. This article analyzes the significance of Karakalpak bakhshi art in the aesthetic education of youth, its role in shaping national values, and its potential within the modern education system. The educational features of the art of bakhshi in enriching the spiritual worldview of the younger generation are also highlighted.

Keywords: bakhshi art, aesthetic education, national values, Karakalpak folklore, dastan, youth upbringing, cultural heritage.

O'zbek milliy baxshichilik va dostonchilik san'atining noyob namunalarini asrab avaylash va rivojlantirish, uni keng targ'ib qilish, yosh avlod qalbida ushbu san'at turiga hurmat va e'tibor tuyg'ularini kuchaytirish, turli xalqlar o'rtasidagi do'stlik va birodarlik rishtalarini mustahkamlash, ijodiy hamkorlik, madaniy ma'naviy munosabatlar doirasini xalqaro miqyosda yanada kengaytirish maqsadida muhtaram Prezidentimiz SH. Mirziyoyevning 2018-yil 1 noyabrdagi "Xalqaro baxshichilik san'ati festivalini o'tkazish to'g'risida"gi qaroriga muvofiq Surxondaryo viloyatining Termiz shahrida har ikki yilda bir marta baxshichilik san'ati festivali tashkil etilmoqda [1]

Bugungi globallashuv jarayonida milliy madaniyat va san'atni asrab-avaylash muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalashda xalq og'zaki ijodi va baxshichilik san'ati alohida ahamiyat kasb etadi. Qoraqalpoq baxshichilik san'ati xalqning asrlar davomida shakllangan ma'naviy merosi bo'lib, unda xalqning tarixi, urf-odatlar, orzu-intilishlari va estetik qarashlari mujassamdir. Bugungi jahon sivilizatsiyasi va globallashuv sharoitida har bir xalqning o'z milliy o'zligini, madaniy merosini va ma'naviy qadriyatlarini saqlab qolishi hamda ularni kelajak avlodga bezavol yetkazishi eng dolzarb masalalardan biriga aylandi.

Axborot oqimining tezlashishi va "ommaviy madaniyat"ning yoshlar ongiga salbiy ta'siri kuchaygan bir davrda milliy san'at durdonalari orqali yoshlar qalbida mustahkam ma'naviy immunitet va yuksak estetik didni shakllantirish pedagogika fanining muhim vazifasidir. O'zbekiston, xususan, Qoraqalpog'iston zaminida asrlar davomida shakllangan baxshichilik san'ati shunchaki musiqiy ijrochilik emas, balki xalqning tarixi, falsafasi, ruhiyati va pedagogik qarashlarini o'zida mujassam etgan sinkretik (ko'p qirrali) san'at turidir.

Qoraqalpoq baxshichilik maktablari o'zining ijro uslubi, cholg'u asboblari (qobiz, dutor) hamda boy dostonchilik repertuari bilan ajralib turadi. Ushbu san'at namunalari tarkibidagi insonparvarlik, go'zallik, vatanparvarlik va sadoqat g'oyalari yosh avlodning estetik tarbiyasida beqiyos manba bo'lib xizmat qiladi. Estetik tarbiya – bu yoshlarni tevarak-atrofdagi, tabiatdagi va san'atdagi go'zallikni to'g'ri idrok etishga, qadrlashga va hayotga go'zallik qonuniyatlari asosida yondashishga o'rgatish jarayonidir. Ushbu maqolada qoraqalpoq baxshichilik san'atining yoshlar estetik dunyoqarashini shakllantirishdagi o'rni va ahamiyati tizimli ravishda tahlil etiladi. Baxshilar ijro etadigan doston va qo'shiqlar yoshlarning ma'naviy dunyosini boyitadi, ularda vatanparvarlik, insonparvarlik, mehr-oqibat kabi fazilatlarni shakllantiradi. Shu sababli baxshichilik san'atini o'rganish va uni yoshlar tarbiyasiga keng tatbiq etish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir. Mazkur maqolaning maqsadi qoraqalpoq baxshichilik san'atining yoshlar estetik tarbiyasidagi o'rni ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Qoraqalpoq baxshichilik san'atining tarixiy shakllanishi. Qoraqalpoq baxshichilik san'ati qadimiy xalq og'zaki ijodining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Baxshilar xalq orasida dostonchi, qo'shiqchi va ma'naviy targ'ibotchi sifatida katta hurmatga ega bo'lgan.

Ular dutor yoki boshqa milliy cholg'ular jo'rligida xalq dostonlarini ijro etganlar. Qoraqalpoq baxshichilik an'analari xalqning tarixiy hayoti bilan chambarchas bog'liq holda rivojlangan. "Alpomish", "Qirq qiz", "Edige", "Sharyar" kabi dostonlar xalqning jasorati, ozodlik uchun kurashi hamda milliy qadriyatlarini aks ettiradi. Baxshilar nafaqat ijrochi, balki tarbiyachi vazifasini ham bajargan. Ularning ijodida yoshlarni ezgulikka, halolikka, mehnatsevarlikka undovchi g'oyalar muhim o'rin egallaydi. Shu jihatdan baxshichilik san'ati xalq pedagogikasining ajralmas qismi hisoblanadi. Baxshichilik san'atining estetik tarbiyadagi ahamiyati:

Estetik tarbiya insonda go'zallikni his etish, san'atni qadrlash va ma'naviy etuklikni shakllantirishga xizmat qiladi. Qoraqalpoq baxshichilik san'ati esa yoshlarning estetik didini rivojlantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Baxshilar ijro etadigan dostonlarda hayotiy voqealar, insoniy fazilatlar va milliy qadriyatlar badiiy obrazlar orqali ifodalanadi.

Bu esa yoshlarning san'atga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularni milliy madaniyatga hurmat ruhida tarbiyalaydi. Baxshichilik san'ati yoshlarning ma'naviy dunyoqarashin kengaytiradi. Milliy o'zligini anglashiga yordam beradi estetik tafakkurini rivojlantiradi. Ona tiliga va xalq merosiga muhabbat uyg'otadi.

Shuningdek, baxshichilik san'ati orqali yoshlar xalqning tarixiy xotirasi va qadriyatlarini bilan yaqindan tanishadi. Bu esa ularda milliy g'urur va vatanparvarlik tuyg'ularin kuchaytiradi.

Zamonaviy ta'lim tizimida baxshichilik san'atidan foydalanish. Bugungi kunda ta'lim tizimida milliy san'at namunalaridan samarali foydalanish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

Qoraqalpoq baxshichilik san'atini maktab, kollej va oliy ta'lim muassasalarida o'qitish yoshlarning estetik va ma'naviy tarbiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Madaniy tadbirlar, baxshilar festivallari va ijodiy uchrashuvlar yoshlarning baxshichilik san'atiga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Ayniqsa, yosh baxshilarni qo'llab-quvvatlash, ularga ijodiy sharoit yaratish milliy san'atning davomiyligini ta'minlaydi.

Shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalari orqali baxshichilik san'atini targ'ib qilish imkoniyatlari kengaymoqda. Internet platformalari, ijtimoiy tarmoqlar va multimedia vositalari orqali baxshilar ijodini keng ommaga yetkazish mumkin.

Muammolar va ularning yechimlari:

Globalashuv davrida ayrim yoshlarning milliy san'atga bo'lgan qiziqishi pasayib borayotgani kuzatilmoqda. Chet el madaniyatining kuchli ta'siri natijasida xalq og'zaki ijodi namunalariga e'tibor kamayishi mumkin. Mazkur muammoni bartaraf etish uchun:

baxshichilik san'atini ta'lim dasturlariga kengroq kiritish;

yoshlar o'rtasida dostonchilik tanlovlarini tashkil etish;

baxshilar ijodini ommaviy axborot vositalarida targ'ib qilish;

milliy madaniy merosga oid multimedia loyihalarini yaratish zarur.

Bundan tashqari, ustoz-shogird an'alarini rivojlantirish ham baxshichilik san'atining kelajak avlodga yetib borishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, qoraqalpoq baxshichilik san'ati yoshlar estetik tarbiyasining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ushbu san'at turi yosh avlodni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash, ularning ma'naviy dunyosini boyitish hamda estetik tafakkurini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega.

Baxshichilik san'atini asrab-avaylash va uni zamonaviy ta'lim tizimiga keng joriy etish orqali milliy madaniy merosni kelajak avlodga yetkazish mumkin. Shu bois baxshichilik san'atini ilmiy o'rganish, targ'ib qilish va yoshlar orasida ommalashtirish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Bundan tashqari, raqamli texnologiyalar va ommaviy axborot vositalaridan foydalanish baxshichilik san'atini keng targ'ib qilish imkonini bermoqda. Internet platformalari, ijtimoiy tarmoqlar va multimedia loyihalari orqali qoraqalpoq baxshichilik san'atini xalqaro miqyosda tanitish mumkin. Bu esa milliy madaniyatning dunyo miqyosida e'tirof etilishiga xizmat qiladi.

Umuman olganda, qoraqalpoq baxshichilik san'ati xalqning bebaho ma'naviy merosi sifatida yoshlar estetik tarbiyasida muhim o'rin egallaydi. Uni asrab-avaylash, ilmiy jihatdan o'rganish va keng targ'ib qilish orqali kelajak avlodning milliy ongini, ma'naviy dunyosini va estetik tafakkurini yanada rivojlantirish mumkin. Shu sababli baxshichilik san'atini qo'llab-quvvatlash davlat, ta'lim muassasalari va jamiyat oldidagi muhim vazifalardan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Qosimov B. O'zbek va qoraqalpoq folklori tarixi. – Toshkent, 2015.
3. Allambergenov Q. Qoraqalpoq xalq og'zaki ijodi. – Nukus, 2012.
4. Matyakubov O. Baxshichilik san'ati asoslari. – Toshkent, 2018.
5. Jumaniyozov T. Qoraqalpoq dostonchiligi va baxshichilik an'analari. – Nukus, 2016.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining madaniyat va san'atni rivojlantirishga oid qarorlari.
7. Folklorshunoslik va san'atshunoslikka oid ilmiy maqolalar to'plami.